

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحاً
إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ (51) وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً
وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ (52) فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ
بَيْنَهُمْ زُبْراً كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ (53)
فَذَرَهُمْ فِي غَمَرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ (54) أَوْ يَحْسَبُونَ
أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَّالٍ وَبَيْنٍ (55) نُسَارِعُ لَهُمْ
فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ (56) إِنَّ الَّذِينَ هُمْ
مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ (57) وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ
رَبِّهِمْ يَوْمِنُونَ (58) وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ
(59) وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ أَنَّهُمْ
إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ (60) أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي
الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ (61) وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا

إِلَّا وُسْعَهَا وَ لَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَ هُمْ لَا
 يُظْلَمُونَ (62) بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِنْ هَذَا وَ لَهُمْ
 أَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذَلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ (63) حَتَّى
 إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ (64)
 لَا تَجْأَرُوا الْيَوْمَ إِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنْصَرُونَ (65) قَدْ
 كَانَتْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ
 تَنْكِصُونَ (66) مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُونَ (67)
 أَمْ لَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمْ
 الْأَوَّلِينَ (68) أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ
 (69) أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ وَ
 أَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ (70) وَ لَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ
 أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ وَ مَنْ فِيهِنَّ

بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ
 (71) أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجاً فَخَرَجَ رَبُّكَ خَيْرٌ وَهُوَ
 خَيْرُ الرَّازِقِينَ (72) وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ
 مُسْتَقِيمٍ (73) وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنْ
 الصِّرَاطِ لَنَآكِبُونَ (74) وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا
 بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ (75) وَ
 لَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَ مَا
 يَتَضَرَّعُونَ (76) حَتَّى إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَاباً ذَا
 عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ (77)

O ye messengers! Enjoy (all) things good and pure, and work
 righteousness: for I am well-acquainted with (all) that ye do. And
 verily this ummah of yours is a single ummah, and I am your lord
 and cherisher: therefore fear Me (and no other). But people have
 cut off their affair (of unity), between them, into sects: each party
 rejoices in that which is with itself. But leave them in their
 confused ignorance for a time. Do they think that because We

~~~~~

have granted them abundance of wealth and sons, We would hasten them on in every good? Nay, they do not understand. Verily those who live in awe for fear of their lord; those who believe in the signs of their lord; those who join not (in worship) partners with their Lord; and those who dispense their charity with their hearts full of fear, because they will return to their lord;- it is these who hasten in every good work, and these who are foremost in them . On no soul do We place a burden greater than it can bear: before Us is a record which clearly shows the truth: they will never be wronged. But their hearts are in confused ignorance of this; and there are, besides that, deeds of theirs, which they will (continue) to do,- until, when We seize in punishment those of them who received the good things of this world, behold, they will groan in supplication! (It will be said): "Groan not in supplication this day: for ye shall certainly not be helped by Us. "My signs used to be rehearsed to you, but ye used to turn back on your heels- "In arrogance: talking nonsense about the (Quran), like one telling fables by night." Do they not ponder over the word (of Allah), or has anything (new) come to them that did not come to their fathers of old? Or do they not recognise their messenger, that they deny him? Or do they say, "He is possessed"? Nay, he has brought them the truth, but most of them hate the truth. If the truth had been in accord with their desires, truly the heavens and the earth, and all beings therein would have been in confusion and corruption! Nay, We have sent them their admonition, but they turn away from their admonition. Or is it that thou askest them for some recompense? But the recompense of thy lord is best: He is the best of those who give sustenance. But verily thou callest them to the straight way; and verily those who believe not in the hereafter are deviating from that way. If We had mercy on them and removed the distress which is on

~~~~~

~~~~~  
 them, they would obstinately persist in their transgression, wandering in distraction to and fro. We inflicted punishment on them, but they humbled not themselves to their lord, nor do they submissively entreat (Him)!- until We open on them a gate leading to a severe punishment: then Lo! They will be plunged in despair therein!

اے پیغمبرو، کھاؤ پاک چیزیں اور عمل کرو صالح، تم جو کچھ بھی کرتے ہو میں اس کو خوب جانتا ہوں۔ اور یہ تمہاری امت ایک ہی امت ہے اور میں تمہارا رب ہوں، پس مجھی سے تم ڈرو۔ مگر بعد میں لوگوں نے اپنے دین کو آپس میں ٹکڑے ٹکڑے کر لیا۔ ہر گروہ کے پاس جو کچھ ہے اُسی میں وہ مکن ہے۔ اچھا، تو چھوڑو انہیں، ڈوبے رہیں اپنی غفلت میں ایک وقت خاص تک۔ کیا یہ سمجھتے ہیں کہ ہم جو انہیں مال و اولاد سے مدد دیے جارہے ہیں تو گویا انہیں بھلائیاں دینے میں سرگرم ہیں؟ نہیں، اصل معاملے کا انہیں شعور نہیں ہے۔ حقیقت میں تو جو لوگ اپنے رب کے خوف سے ڈرنے والے ہوتے ہیں، جو اپنے رب کی آیات پر ایمان لاتے ہیں، جو اپنے رب کے ساتھ کسی کو شریک نہیں کرتے، اور جن کا حال یہ ہے کہ دیتے ہیں جو کچھ بھی دیتے ہیں اور دل اُن کے اس خیال سے کانپتے رہتے ہیں کہ ہمیں اپنے رب کی طرف پلٹنا ہے، وہی بھلائیوں کی طرف دوڑنے

والے اور سبقت کر کے انہیں پالینے والے ہیں۔ ہم کسی شخص کو اس کی قدرت سے زیادہ تکلیف نہیں دیتے، اور ہمارے پاس ایک کتاب ہے، جو (ہر ایک کا حال) ٹھیک ٹھیک بتا دینے والی ہے، اور لوگوں پر ظلم بہر حال نہیں کیا جائے گا۔ مگر یہ لوگ اس معاملے سے بے خبر ہیں۔ اور ان کے اعمال بھی اس طریقے سے (جس کا اوپر ذکر کیا گیا ہے) مختلف ہیں۔ (وہ اپنے یہ کرتوت کیے چلے جائیں گے) یہاں تک کہ جب ہم ان کے عیاشوں کو عذاب میں پکڑ لیں گے تو پھر وہ ڈکرانا شروع کر دیں گے۔ اب بند کرو اپنی فریاد و فغاں، ہماری طرف سے اب کوئی مدد تمہیں نہیں ملنی۔ میری آیات سنائی جاتی تھیں تو تم (رسول کی آواز سننے ہی) لٹے پاؤں بھاگ نکلتے تھے، اپنے گھمنڈ میں اُس کو خاطر ہی میں نہ لاتے تھے، اپنی چوپالوں میں اُس پر باتیں چھانٹتے اور بکواس کیا کرتے تھے۔ تو کیا ان لوگوں نے کبھی اس کلام پر غور نہیں کیا؟ یا وہ کوئی ایسی بات لایا ہے جو کبھی ان کے اسلاف کے پاس نہ آئی تھی؟ یا یہ اپنے رسول سے کبھی کے واقف نہ تھے کہ (ان) جانا آدمی ہونے کے باعث) اُس سے بدکتے ہیں؟ یا یہ اس بات کے قائل ہیں کہ وہ مجنون ہے؟ نہیں، بلکہ وہ حق لایا ہے اور حق ہی ان کی اکثریت کو ناگوار ہے۔

اور حق اگر کہیں ان کی خواہشات کے پیچھے چلتا تو زمین اور آسمان اور ان کی ساری آبادی کا نظام درہم برہم ہو جاتا۔ نہیں، بلکہ ہم ان کا اپنا ہی ذکر ان کے پاس لائے ہیں اور وہ اپنے ذکر سے منہ موڑ رہے ہیں۔ کیا تو ان سے کچھ مانگ رہا ہے؟

تیرے لیے تیرے رب کا دیا ہی بہتر ہے اور وہ بہترین رازق ہے۔ تو تو ان کو سیدھے راستے کی طرف بلا رہا ہے۔ مگر جو لوگ آخرت کو نہیں مانتے وہ راہِ راست سے ہٹ کر چلنا چاہتے ہیں۔ اگر ہم ان پر رحم کریں اور وہ تکلیف جس میں آج کل یہ مبتلا ہیں، دُور کر دیں تو یہ اپنی سرکشی میں بالکل ہی بہک جائیں گے۔ ان کا حال تو یہ ہے کہ ہم نے انہیں تکلیف میں مبتلا کیا، پھر بھی یہ اپنے رب کے آگے نہ جھکے اور نہ عاجزی اختیار کرتے ہیں۔ البتہ جب نوبت یہاں تک پہنچ جائے گی کہ ہم ان پر سخت عذاب کا دروازہ کھول دیں گے تو یکایک تم دیکھو گے کہ اس حالت میں یہ ہر خیر سے مایوس ہیں۔

ऐ पैगम्बरो, खाओ पाक चीजें और अमल करो सालेह, तुम जो कुछ भी करते हो मैं उसको ख़ूब जानता हूँ। और यह तुम्हारी उम्मत एक ही उम्मत है और मैं तुम्हारा रब हूँ, पस मुझी से तुम डरो। मगर बाद में लोगों ने अपने दीन को आपस में टुकड़े-टुकड़े कर लिया। हर गरोह के पास जो कुछ है उसी में वह मगन है—अच्छा, तो छोड़ो उन्हें, डूबे रहें

~~~~~

अपनी गफलत में एक वक्ते-खास तक | क्या ये समझते हैं कि हम जो उन्हें माल-औलाद से मदद दिए जा रहे हैं तो गोया उन्हें भलाइयाँ देने में सरगर्म हैं? नहीं, असल मामले का उन्हें शूर नहीं है | हकीकत में तो जो लोग अपने रब के खौफ से डरानेवाले होते हैं, जो अपने रब की आयात पर ईमान लाते हैं, जो अपने रब के साथ किसी को शरीक नहीं करते और जिनका हाल यह है कि देते हैं जो कुछ भी देते हैं और दिल उनके इस खयाल से काँपते रहते हैं कि हमें अपने रब की तरफ पलटना है, वही भलाइयों की तरफ दौड़नेवाले और सबक़त करके उन्हें पा लेनेवाले हैं | हम किसी शख्स को उसकी मक्दिरत से ज़्यादा तकलीफ़ नहीं देते, और हमारे पास एक किताब है जो (हर एक का हाल) ठीक-ठीक बता देनेवाली है, और लोगों पर जुल्म बहरहाल नहीं किया जाएगा, मगर ये लोग इस मामले से बेखबर हैं | और इनके आमाल भी उस तरीके से (जिसका ऊपर ज़िक्र किया गया है) मुख्तलिफ़ हैं | (वे अपने ये करतूत किए चले जाएँगे) यहाँ तक कि जब हम उनके अय्याशों को अज़ाब में पकड़ लेंगे तो फिर वे डकराना शुरू कर देंगे—अब बन्द करो अपनी फ़रियाद व फुगाँ, हमारी तरफ़ से अब कोई मदद तुम्हें नहीं मिलनी | मेरी आयात सुनाई जाती थी तो तुम (रसूल की आवाज़ सुनते ही) उलटे-पाँव भाग निकलते थे, अपने घमण्ड में उसको खातिर ही मैं न लाते थे, अपनी चौपालों में उसपर बातें छाँटते और बकवास किया करते थे | तो क्या इन लोगों ने कभी इस कलाम पर गौर नहीं किया? या वह कोई ऐसी बात लाया है जो कभी उनके अस्लाफ़ के पास न आई थी? या ये अपने रसूल से कभी के वाकिफ़ न थे कि (अनजान आदमी होने के बाइस) उससे बिदकते

~~~~~

हैं? या ये इस बात के कायल हैं कि वह मजनून है? नहीं, बल्कि वह हक़ लाया है और हक़ ही उनकी अकसरीयत को नागवार है—और हक़ अगर कहीं उनकी खाहिशात के पीछे चलता तो ज़मीन और आसमान और उनकी सारी आबादी का निजाम दरहम-बरहम हो जाता—नहीं, बल्कि हम उनका ही ज़िक्र उनके पास लाए हैं और वे अपने ज़िक्र से मुँह मोड़ रहे हैं | क्या तू उनसे कुछ माँग रहा है? तेरे लिए तो तेरे रब का दिया ही बेहतर है और वह बेहतरीन राज़िक है | तू तो उनको सीधे रास्ते की तरफ़ बुला रहा है | मगर जो लोग आखिरत को नहीं मानते वे राहे-रास्त से हटकर चलना चाहते हैं | अगर हम इनपर रहम करें और वह तकलीफ़ जिसमें आजकल ये मुब्तला हैं, दूर कर दें तो ये अपनी सरकशी में बिलकुल ही बहक जाएँगे | इनका हाल तो यह है कि हमने इन्हें तकलीफ़ में मुब्तला किया, फिर भी ये अपने रब के आगे न झुके और न आजिज़ी इख़तियार करते हैं | अलबत्ता जब नौबत यहाँ तक पहुँच जाएगी कि हम इनपर सख्स अज़ाब का दरवाज़ा खोल दें तो यकायक तुम देखोगे कि इस हालत में ये हर खैर से मायूस हैं |